Linné Karlstedt

Minnen från Ösjöfors och Ydrehammar

SOMMAREN 1926 kom jag tillsammans med min mor till Ösjöfors. Då var jag bara ett par månader gammal. Jag ska försöka berätta lite om hur det såg ut och vilka människor som bodde i bygden kring Ösjöfors och Ydrehammar. Vi bodde hos min morbror Petrus Karlsson, som hade blivit änkling, i den så kallade mjölnarstugan i Ösjöfors. Mjölnarstugan var en mycket gammal byggnad, där många hade bott före oss och ingen renovering hade utförts. När järnvägen byggdes i början på 1920-talet användes stugan en tid som marketenteri åt rallarna. Dessförinnan var det bostad för mjölnaren vid kvarnen, som länge funnits här. Nu var dock inte kvarnen i bruk längre. Det här året lades också tillverkningen vid pappersbruket ned. I den stora byggnaden vid bruket bodde två familjer. Det var ägarfamiljen Bergholm representerad av syskonen Albin Bergholm och en av hans systrar Emelie, samt deras åldriga moder Carolina. Hushållet bestod dessutom oftast av både dräng och piga. Drängen hade även hjälpt till med arbetet i pappersbruket så länge som det hölls i gång. Albin brukade marken och i ladugården fanns i regel tre mjölkkor och så den gamla trotjänaren till häst som hette Blenda. På den tiden bruket var i gång hade Albin gjort många resor med Blenda i bygderna. Han åkte då omkring och köpte upp lump, som användes till råvara i papperstillverkningen.

FÖRÄNDRINGARNAS TID

Hos Albin, som bodde i mangårdsbyggnadens ena del, kunde jag för första gången höra radio. Givetvis med lurar för öronen. I andra änden av det stora huset bodde snickaren Emil Eriksson och hustrun Linnea med sina barn. De kom att bli mina första lekkamrater. Emil Eriksson var en duktig snickare, han tillhörde en av de många bröderna från Tortorp i Ventzelholm, som alla blev kunniga snickare och byggmästare.

Förutom bostadshusen fanns det många andra byggnader i Ösjöfors. Pappersbruket som redan då var möjligt för allmänheten att besöka var bara ett bland många gamla hus. Några av dem är borta. Först revs det gamla stallet som låg en bit från bruket. Sedan var det kvarnens

Linnés värld. I början av 1900-talet flyttade man sällan långa sträckor. De flesta platser som nämns av Linné ryms inom detta kartblad. Här finns även den kortlivade järnvägens sträckning, strax intill Ösjöfors. Den gamla stavningen Ödesjöfors har följt med från tidigare utgåvor. Utsnitt ur Generalstabskartan, blad 36 Vimmerby, revision 1925. Källa: Claes Schiblers samling. ►

tur, det var strax efter kriget 1947 då det var högt pris på så kallad licensfri ved. Kvarnen var byggd av gammalt fint timmer och sågades upp till ved. Så var även fallet med en del av ladugården vid mjölnarstugan. Inte nog med det, samtidigt höggs också större delen av vattenrännan på bruket, eller »ljutan« som vi kallade den, upp till ved. Detta hände efter det att Ingenjör Erik Fagerholm blivit ägare till Ösjöfors. Längre fram i tiden revs också smedjan bort. Den var uppförd av bräder och var i dåligt skick. En vagnsbod som låg intill den gamla boden gick också samma öde till mötes. Ute på maderna mot Ösjön fanns uppemot ett tiotal lador. Nu finns ingen längre kvar.

Våren 1934 höll pappersmakaren Albin Bergholm auktion och flyttade från Ösjöfors. Ny ägare blev Leonard Söderholm i Ydrehammar. Jag vill minnas att köpesumman var 8 000 kronor. I och med Söderholms ankomst till Ösjöfors blev det en del nyordningar. Det som märktes mest var väl att vi fick elektrisk belysning. Vid den gamla kvarnen monterades in en turbin, som sedan gav kraft åt en generator inne i kvarnen. Än en gång hade vattenkraften kommit till nytta i Ösjöfors. Leonard nöjde sig inte med detta, han satte även med vattnets hjälp igång en gammal stickhyvel. Denna var belägen vid vattenrännan en bit före bruket, där samma vattenhjul även nyttjades att ge kraft åt en klinga på vilken man kapade stockarna i lagom längd. Jag fick ibland hjälpa till med arbetet vid stickhyveln. Allteftersom stickorna föll ner under hyveln, fick jag då plocka samman dessa i lagom stora buntar. Det var ett arbete som en 8–9 åring kunde klara av. Det här arbetet utfördes på våren, och virket som användes skulle vara furu av bra kvalitet och inte för kvistigt. Stickorna kom sedan till användning när taken i Ösjöfors behövde ses över. Alla taken, så när som på huvudbyggnaden, var försedda med takspån.

På Norra Kvillsidan om Ösjöfors, och upp mot Höckhult stod den gamla tallskogen mycket tät, även med mycket torrskog. På Norrhult som ägdes av Ydrehammar A.B. var stora avverkningar igång under 1920- talets sista år. Ägarna av bolaget var bröderna Ekströmer från Fågelfors och Klavreström. Allt timmer från Norrhult kördes med häst till ångsågen i Ydrehammar. Sågen byggdes i samband med att järnvägen blev färdig. Första åren fanns där även hyvleri. Två stora ångmaskiner försåg anläggningen med kraft. Fram till krisen i början av 1930-talet var det gott om arbete både vid sågen och i skogen. Förutom timmer till sågen höggs det också vid den här tiden stora mängder props, klent virke av gran eller fur, som sedan lastades på järnväg. När sedan kristiden kom blev det allt sämre med arbete.

HANDEL OCH TRANSPORTER

Första bilarna jag minns var dels den gamla Ford som min morbror var ägare till något år i början av 1930-talet. Han lejde chaufför; det blev Erik Söderholm. Han var då helt ung och hade nyss fått sitt körkort. Leonard Söderholm i Ydrehammar hade också bil, en Ford men av något yngre datum. Andra bilar som kom till Ösjöfors var två charkuteribilar, den ena ägd av Ture Adolfsen som på en mindre lastbil monterat en stor låda av trä där han förvarade sina charkvaror. Den här bilen kom varje lördagseftermiddag och det var i Ösjöfors han avslutade veckans affärer. På torsdagarna var det en annan affärs-

Ydrefors stn
Hällefors
Skeppehult
Ydrehammar stn
Norrkvill stn
Ventzelholm stn
Rumskulla
Rumskulla stn
Mjösjöhult
Hyltan
Hessleberg
Vimmern
Mälen
Ed
Ed serum
Ol Kulla
Ved Kulla
Grönshult
Mälebo
Grönsved
Österhult
Norrhult
Ydrehammar
Lindefall
Hyddan
Nävliden
Ventzelholm
Hensjön
Sandsjö
Rumsefall
Persberg
Handsta
Sten sjö
Bandsjö
Brostjön
Lötåsen
Hövringen
Odensjöbro
Stenstugan
Fagerstugan
S Qvill
V Qvill
Trehörna
Gibbetved
Vägesbo
Glashult
Applekulla
Källehorva
Moss

Sommarbild från Ösjöfors sent 1920-tal. Linné Karlstedt tillsammans med sin mor och bror. Foto: privat.

man som kom, också han med charkvaror. Det var Amandus Johansson från Mariannelund. Han hade en släpkärra efter sin personbil varpå han byggt en låda där han förvarade sina varor. En gång i veckan kom också drickabilar från Vimmerby.

Försäljare av annat slag besökte också stundom oss i Ösjöfors, trots att vi bodde en bit från allfartvägen. Ingen av dessa var dock bilburna, cykel var mer vanligt. En som kom regelbundet varje år hette Norr. I sin stora väska hade han en mängd saker att visa upp, allt ifrån knappnålar till olika klädesplagg. Förtennare Karlsson var namnet på en äldre herre, som gjorde kopparsakerna fina. Han fick alltid fullt upp att göra. Från Vimmerby kom ibland per häst andra gårdfarihandlare som köpte upp varjehanda saker, såsom skrot, tomflaskor, stickylle och lump. De här människorna var ett avbrott i vardagslivet och hade ofta en del nyheter att förtälja.

En och annan motorcykel hittade också vägen till Ösjöfors. Den första som jag minns hade en, var Ivar Henrik i Nybygget. Han hade en av märket Douglas, och på den hade jag nöjet att få åka med ibland. Det var inte alla som hade cykel på den tiden, några kunde inte cykla. Min mor hade aldrig lärt sig den konsten, men hon var duktig på att gå. Oftast gick vi järnvägen från Ydrehammar. Ibland kunde tåget komma och då fick vi stiga ner i diket. En gång när vi var på hemväg från Ydrefors blev vi omkörda av en liten bil som gick på rälsen. Den stannade och vi blev bjudna på skjuts ända hem till Ösjöfors. Fordonet hörde hemma i Västervik och karlarna som körde sa att de var ute på en inspektionsresa.

I Ösjön var det flera av de boende i trakten som hade båt och fiskade till husbehov. Jag var ofta med en man som bodde i Ydrehammar och som var mycket fiskeintresserad. Han hette Yngve Cars och var bror till kyrkoherden i Rumskulla. Vintertid när det blev ordentligt tillfruset var vi ofta på Ösjön. Vi åkte skridskor om isen var snöfri. När det blev snö brukade vi ha ett skidspår över maden och sjön bort till Vadstugan.

Vår närmaste affär hade vi fram till 1932 i Ydrehammar. Huset där affären inrymdes hade byggts av Olle Braaf samtidigt med att järnvägen blev till 1924. Men bara efter en kort tid såldes affären till Adrian Nilsson vid Braafs död. Efter några år, 1930 vill jag minnas, flyttade Nilsson och hyrde ut affären till Isodor Bentze. Han stannade ett par år innan han flyttade. På Bentzes tid i Ydrehammar var det också café i samma hus. Efter Bentze kom en och hade affären öppen en kort tid, men därefter blev det ingen mer handlare i Ydrehammar. Det hade funnits affär i Ydrehammar långt tidigare, men då i den så kallade herrgårdsbyggningen. Fram till 1920 var det en som hette Åsberg, han hade också handelsbod i Klemensbo, som var handlare i Ydrehammar. Men redan 1898 annonserade Sofia Nilsson från Södra Vi, att hon som filial öppnat speceri- och diversehandel i Ydrehammar.

En tid efter det att affären lagts ned upphörde också persontrafiken på järnvägen. Det var någon gång 1933 detta hände. Sista tiden upprehölls persontrafiken med rälsbuss som gick en tur om dagen. Godstrafiken gick fram till 1938, mest då från sågverken i Ydrefors och Ydrehammar. Men även vid Norrkvill, där det förutom sågat virke även lastades props och andra skogsprodukter. När persontrafiken på järnvägen

upphört började Helge Söderholm från Björkhaga köra med en nyinköpt omnibuss. Linjen utgick från Ydrefors och sedan via Rumskulla till Vimmerby. Till en början gick turen bara tre dagar i veckan. Det var en Volvobuss med 26 sittplatser. Söderholm hade redan tidigare en personbil och två lastbilar i trafik. Tidigare hade skolbarnen här uppifrån åkt tåget, men nu blev det alltså buss i stället. Snart utökades bussturen att gå varje vardag och även på söndagskvällar. En returbiljett från Ydrehammar till Vimmerby kostade 2 kr och 25 öre. För att Söderholm skulle få tillstånd att köra med bussen var han tvungen att på ett visst antal ställen göra mötesplatser.

Huset där den nedlagda affären funnits hette Karlsborg. Adrian Nilsson var ägare av huset fram till 1936, då min morbror Petrus Karlsson köpte fastigheten för 8 000 kronor. I det stora huset i Ydrehammar, som sedan gammalt fått namnet herrgårdsbyggnaden, bodde vid 1930-talets början Axel och Hanna Svensson med barn. Axel var skogsförman på Ydrehammar AB och senare hos Domänverket. Hanna var sömmerska, men hade också hand om posten så länge den var kvar i Ydrehammar till 1952. När sedan Domänverket köpte Ydrehammar flyttade Svenssons ner på bottenvåningen. På andra våningen bodde sedan om somrarna jägmästaren på Vimmerby revir, Dan Olsson med familj. Från och med 1946 blev byggnaden bostad för kronojägaren på Norra Kvills bevakningstrakt. Huset genomgick en stor renovering 1948, då togs också utbyggnader på bägge gavlarna bort. Det var ändå två stora lägenheter, där olika kronojägare bodde fram till 1968.

I stationshuset bodde allt sedan järnvägens tillkomst Carl Kullberg med hustru Marta. Kullberg arbetade vid järnvägen fram till dess nedläggning, därefter höll han på med lite av varje. Ibland skogsarbete, men även diverse annat. Hos Kullberg hörde jag radio med högtalare för första gången, det var i början av 1930-talet. Hustrun skötte biljettförsäljningen och en del annat skrivarbete vid station. Till en början var också posten inrymd där. Bommarna vid Ydrehammar sköttes också från stationen. Där fanns även ett pumphus, varifrån tågen fyllde på vatten. Kullberg drabbades av ohälsa och avled 1940. Hustrun Marta och yngsta dottern Elly bodde kvar i stationshuset till 1943 då de flyttade till Västervik.

Övriga som bodde på stationen innan det blev sommarställe var Yngve Rinaldo med familj, dock bara en kort tid. Sedan kom Heribert och Tyra Jonsson mellan 1944 och 1946. Efter dem flyttade Axel och Hanna Svensson in. Postutdelningen hade de hand om även sedan och fram till dess att postombudet drogs in. Sedan fick vi hämta posten i en låda nere vid kvarnen. Den siste åretruntboende på station var Alvar Sjölander som kom från Hellerum. Även han arbetade i skogen på Domänverket och flyttade på 1960-talet till Vimmerby. Numera är huset sommarbostad.

TRAKTENS SMÅSKALIGA INDUSTRI

Mjölnarbostaden i Ydrehammar var ihopbyggd med en stor bodlänga. Där bodde Leonard Söderholm med sin stora familj, tills han 1934 flyttade till Ösjöfors, som han då blivit ägare av. Samtidigt kom sonen Erik och tog över kvarnarrendet och flyttade därmed in i mjölnarstugan. Hustrun hette Ida. De bodde kvar i Ydrehammar till 1954. Vid sidan av sitt arbete

i kvarnen, som var i gång till krigsslutet 1945, sysslade Erik också med skogs- och trävaruhandel. I kvarnarrendet ingick också den gamla vattensågen. Fram till 1942–43 då kraftstationen byggdes, drevs sågen av en turbin i kvarnsumpen, men sedan installerades elmotorer. Under krigsåren hade Erik tillsamman med Henrik Karlsson i Nybygget en omfattande rörelse med framställning av gengasved och -kol, Samtidigt skötte också Erik den av ingenjör Erik Fagerholm byggda kraftstationen. Efter kriget började det tillverkas lådor av olika slag, främst bär- och fruktlådor. Spikningen av dessa gjordes till stor del i den då nedlagda kvarnen.

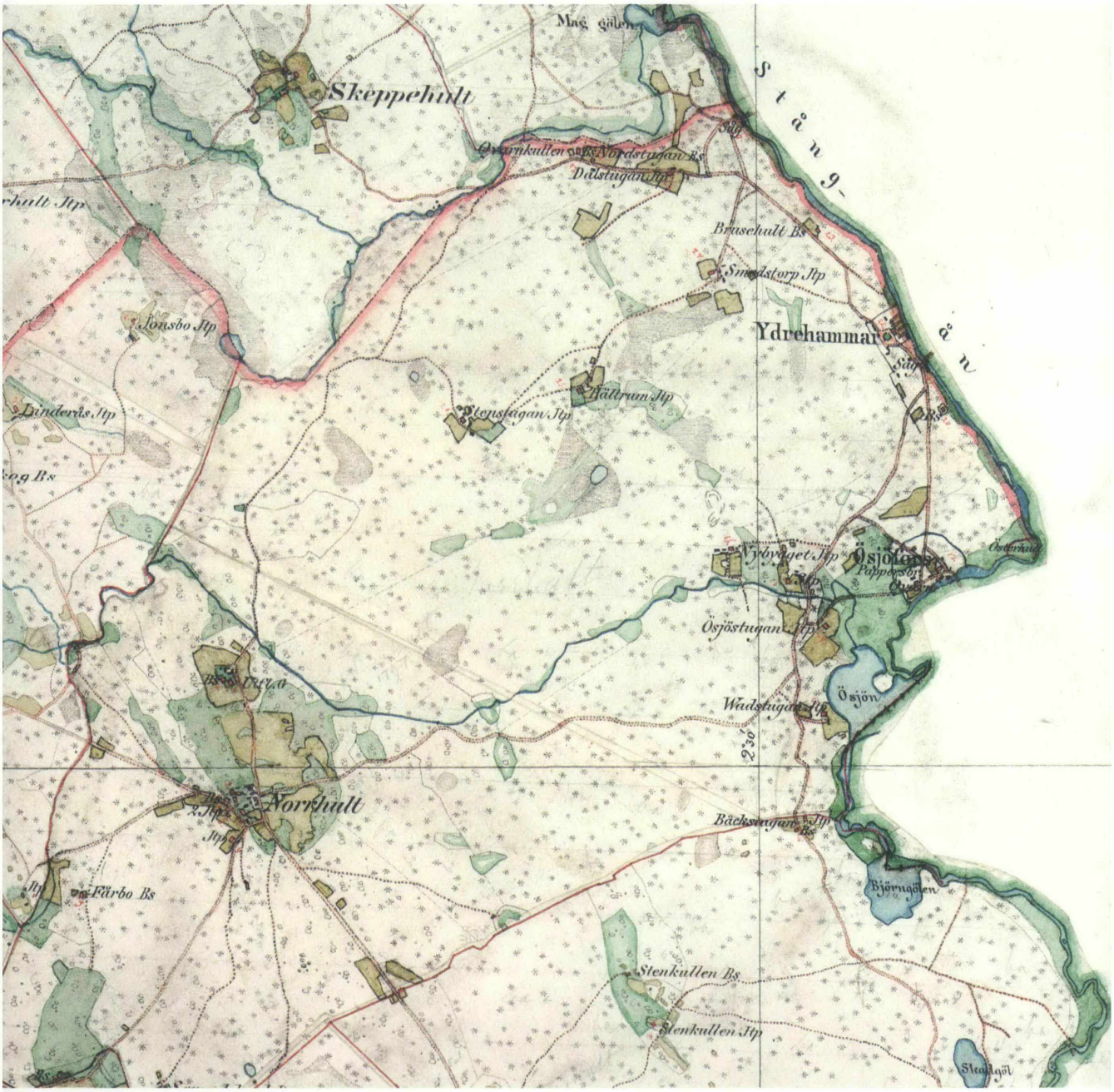
Under vårfloden 1948, veckan före pingst den 10 maj tidigt på morgonen, brast dammen som på kort tid tömdes helt. Vattenmassorna forsade ner över sågplanen och tog med sig virke och förorsakade stora skador. En stor del av dammfästet var borta, och där dammen varit syntes bara sten och stubbar. Återuppbyggnaden av dammen började omedelbart. Valentin Andersson från Vena hade hand om arbetet som pågick i skift, och frampå sensommaren kunde kraftstationen tas i drift igen. Även sågen ställdes i ordning och Erik Söderholm fortsatte sin rörelse här tills han flyttade till Vimmerby 1954. Även efter flyttningen höll Erik i gång med att tillverka käppämnen, som han sedan sålde till en rullgardinsfabrik i Falköping. Han hade 2-3 anställda med att såga dessa käppar, och den här lilla rörelsen hade han förlagd vid järnvägen där ångsågen haft sin kolplan. Här kunde han också kola avfallet som blev vid sågningen.

Tillsammans med Henrik Karlsson konstruerade och tillverkade han en rensmaskin och började därefter köpa upp orensade lingon. Maskinen som var uppställd på logen gick då för fullt långt in på kvällarna. Särskilt det goda bäråret 1948, då det även var högt pris på lingonen, gjorde Erik stora affärer. När Erik flyttat från Ydrehammar övertog Henrik skötseln av kraftstationen, som han uppehöll tills han blev sjuk i slutet av 1960 talet. En tid därefter revs kraftstation och vattnet fick rinna fritt genom fallet. Senare tillkom här ett så kallat minikraftverk. Såväl vattensågen som kvarnen förföll alltmer, och den snörika vintern 1966 rasade sågen samman. Den stabilt byggda kvarnen stod dock pall, men blev en februaridag 1972 ett övningsobjekt för Rumskulla brandkår. Därmed var både såg- och kvarnepoken slut i Ydrehammar.

Ångsågen i Ydrehammar där driften legat nere några år kom åter i gång 1936. Det sågades sedan varje år fram till 1946. Mängden av timmer varierade, särskilt mycket blev det 1943, då den stora stormfällningen inträffade i februari detta år. 1947 flyttades det stora såghuset till Rumskulla. Maskinhuset som var uppfört av tegel blev kvar, det inrymde två ångmaskiner, varav bara den ena användes sista åren. När såghuset flyttats, togs maskinerna bort och maskinhuset övertogs av Domänverket, som använde det till traktorgarage några år. I mitten av 1980-talet revs byggnaden. En stor hög med tegelstenar minner nu om en gången tid.

Arbetsstyrkan vid sågen bestod av åtta man. 1943 var dessa förutom jag själv, Adrian, Alvar och Gösta Sjölander från Hellerum, Sven Svensson i Brusahult, Härold Adolfsson i Vadstugan samt Folke Andersson och Heribert Jonsson, Ydrehammar.

Mittemot Brusahult på andra sidan ån ligger Björkhaga, där Helge Söderholm byggde upp sitt trafikföretag. Att han valde denna plats när

Torp och gårdar kring Ösjöfors. Detta utsnitt ur den så kallade Häradsekonomiska kartan från 1870-talet visar också torpens status – jordtorp, soldattorp, backstuga – och åkrarnas storlek. Nedströms pappersbruket står även »Qvarn«, den var i drift då. Marken öster om Stångån tillhörde Kalmar län, som aldrig tog fram denna typ av karta. Ösjöfors låg på 1800-talet i Östergötlands län. Utsnitt ur Häradsekonomiska kartan 1868–77, blad Grönsved. Källa: Lantmäteriet.

han på 1920-talet började bygga, var nog att han ville utnyttja det lilla vattenfall som fanns just här. Vattenfallet hade tidigare här någon gång på 1800-talet använts till det färgeri som hörde till Brusahult, och som anlagts av en herre vid namn Bruce. Söderholm som var mycket tekniskt lagd, byggde själv upp den raserade dammen och gjorde sedan en liten tunnel ner till ett kraftverk där han hade en turbin, och fick därmed elektrisk ström. Även nästa ägare av åkeriet, Mattias Ryden som kom 1942, utnyttjade den lilla kraftstation ända fram till 1960-talet, då Smålands kraft kopplades in.

TORP OCH TORPARE KRING ÖSJÖFORS

Fortsätter man den så kallade bruksvägen förbi Brusahult kommer man snart till Dalstugan. Där bodde Ludvig Lindström med hustru Karolina och dotter Vivan. Till hushållet hörde också Ludvigs åldriga moder som också hette Karolina. När hon avled 1939, nittioåtta år gammal var hon Rumskullas äldsta. De övriga barnen hade lämnat hemmet. Fyra söner arbetade i trakterna av Stockholm och kom bara hem vid större helger. Den lilla stugan låg alldeles vid vägkanten. Den var mycket låg och innehöll bara ett litet kök och rum.

När sönerna kom hem bodde de därför i en kasernbyggnad som fanns i närheten. Den hade tidigare nyttjats av arbetare vid den såg som funnits där. I början av 1940-talet byggdes en ny bostad, och den gamla revs. Ludvig hade alltid oxar som dragare samt tre till fyra kor. Vid ladugården fanns en körvandring varmed tröskverket drogs. Våren 1944 höll Ludvig auktion och familjen flyttade till Ydrefors. Nästa torpare i Dalstugan, som också kom att bli den sista, var Folke Andersson. Folke var en duktig hästkörare och det var stora mängder timmer och massaved, som han forslade fram under de år han var arrendator i Dalstugan. 1967 höll han auktion, Folke hade drabbats av ohälsa, och någon mera torpare blev det inte i Dalstugan. Som så många andra torpställen blev det sommarbostad.

HELLERUM

Om man vid Dalstugan tog av till vänster och fortsatte vägen bortöver, kom man efter en kilometer till torpet Hellerum. Här bodde smeden Adrian Sjölander med hustrun Jenny och sonen Alvar, samt dottersonen Gösta som växte upp hos sina morföräldrar. Adrian hade tidigare varit mjölnare i Ösjöfors. I Hellerum höll han på med smidesarbete av alla slag. Bland annat tillverkade han »grejåken« för timmerkörare. Det var kraftiga doningar han gjorde, och som skulle hålla för alla påfrestningar i timmerskogen. Därutöver var han också kunnig klingsågare, och arbetade i många år vid ångsågen i Ydrehammar. Torpet kunde föda tre kor och en häst. Särskilt under krigsåren hade Adrian mycket körning av brännved. Hösten 1957 avled Adrian. Alvar och modern flyttade till stationshuset i Ydrehammar. Gösta hade flyttat till Stockholm redan 1947. I Hellerum revs snart alla husen bort och åkrarna planterades igen med skog.

GUNNARSHEM

Tillbaka till Ösjöfors. Över maderna fanns den genaste vägen mot Norrhult. Också när vi skulle till Vadstugan eller Gunnarshem, som i folkmun kallades Pluggen, gick vi över maderna. När man passerat maden kom man först till

Krya, så var namnet på det sedan länge rivna torpet Ödesjöstugan. Åkrarna runt Krya brukades till Gunnarshem vars torpare hette Hjalmar Andersson. I ladugården fanns ett par oxar, 3–4 kor och några får. Stugan i Gunnarshem, där så många soldatfamiljer bott, ofta med stora barnkullar, rymde bara ett rum och ett mycket litet kök. Man fick gå långt efter vatten, källan låg ner vid maden och dit var det ett par hundra meter. Hjalmar såg alltid till att ha ett ordentligt lager med ved, skjulet fullt och några prydliga travar utanför upplagda med stor precision.

En kall dag i början av mars 1932 höll Hjalmar auktion, och flyttade sedan till Flodhult, ett litet ställe mellan Hylta och Gunnarsbro. Nästa torpare i Gunnarshem hette Oskar Karlsson och hustru Anna. Nu var det Domänverket som ägde torpet. Våren 1940 sålde Oskar av och därefter kom ingen mer att bo i Gunnarshem. Ladugården som var i bra skick flyttades till Lindhult på Ålhults kronopark, men den lilla stugan blev kvar ända fram till 1980-talet.

NYBYGGET

Gunnarshems närmaste granne var Nybygget och där bodde Adrian Karlsson med hustru Hilma samt sonen Henrik. Nybygget hade byggts i mitten av 1800-talet och torpet födde en häst och 2–3 kor. Som barn fick jag ofta gå dit och hämta mjölk, priset på den tiden var 2 liter för 25 öre. I Nybygget fanns en snickarbod och där höll både Adrian och Henrik ofta till. De var kunniga och hade gott handlag att tillverka olika saker, Henrik var också intresserad av varjehanda tekniska saker, han vart tidigt ägare av motorcykel som jag förut omtalat. Någon gång i slutet av 1930-talet började han bygga ett litet kraftverk i den nära Nybygget befintliga bäck och som just här har några meters fall.

Henrik byggde en mindre damm ovanför fallet. Där ifrån gjorde han sedan en tunnel av plank ner till den plats där han byggt upp ett litet hus där turbin och generator fick plats. Efter mycket arbete fick Nybygget elektriskt ljus och det var med stor tillfredsställelse Henrik visade upp sitt lilla minikraftverk. Under de stränga vintrarna i början av 1940-talet fick dock Henrik en del besvär med att hålla verket isfritt.

Så småningom flyttade både Adrian och Henrik till Ösjöfors. Där hade Einar och Karin Karlsson tagit över torpet, och brukade även åkrarna i Gunnarshem och Nybygget. 1946 byggdes ny ladugård i Nybygget och 1953 renoverades också bostadshuset. Samma år kom en ny torpare dit, det var Olle Hjelte med hustru. De stannade i Nybygget i fem år. En ny väg hade också byggts under de här åren. Sista torpare blev en finländare som brukade torpet ett par år och därefter har Nybygget nyttjats till sommarbostad.

VADSTUGAN

Från Ösjöfors kunde man, om man såg ut över Ösjön, se Vadstugan som låg på sluttningen ner mot sjön. Vintertid då gick man ut över maden och så rakt över sjön för att komma dit. Där bodde Adrian Adolfsson med sonen Härold. Adrian hade varit i Amerika, men återvänt efter 15 år och gift sig och bosatt sig i den vackert belägna stugan bara ett stenkast från Ösjön. Här bodde han tillsammans med sonen, hustrun hade till hans förargelse lämnat dem och flyttat från orten tillsammans med en annan man. Han bakade själv och när kon gav mycket mjölk, ja då både ystade han och kärnade smör.

De små åkrarna på sluttningarna ner mot sjön räckte att försörja en ko på. Adrian arbetade i skogen och särskilt under krigsåren högg han mycket kastved. Nära sjön som han bodde såg han till att det ofta fanns fisk på matbordet. Sonen Härold bodde hemma hos Adrian tills han 1943 flyttade till Göteborg. Adrian bodde ensam kvar i
Vadstugan till 1947, då han höll auktion och sedan flyttade till Ösjöfors. Vadstugan blev sedan några år sommarbostad, men snart beslöt jägmästare Karl Nilsson att husen skulle rivas och åkrarna planteras igen med skog.

BÄCKSTUGAN

Från Vadstugan var det inte långt till Bäckstugan, som låg en liten bit ovanför Stångån. Förr gick det en körväg från Vadstugan i den steniga terrängen fram till Bäckstugan. Nu syns inget av den längre. När man nu kommer vägen låg Bäckstugan just när Norrhults ägor är slut, och man kommer in på Österhults mark. Numera tillhör alltsammans Domänverket. En liten bäck rinner här i ägogränsen, och därifrån har stället fått sitt namn. Bäckstugan bestod av en liten grå stuga med bara ett litet kök och ett rum. Stora syrenbuskar, både blå och vita, inramade stugan som mot vägen hade en liten veranda. Köksdörren på baksidan ledde direkt in i köket. En liten ladugård på andra sidan vägen, hade inte heller sett någon rödfärg. De små åkertegarna på ömse sidor av vägen gav i bästa fall foder åt en ko. Här bodde skräddaren Johan Karlsson och hustru Josefina. De var gamla redan när jag började minnas dem i början av 1930-talet. När han skulle i väg att handla blev det oftast till Grönsved, men ibland kunde det lika gärna bli Ventzelholm eller Ydrefors. Vid sådana tillfällen såg han alltid till att få med sig hem en rejäl strut med karameller, som han var mycket begiven på. I Bäckstugan är enda stället jag kommer i håg att man använde sockertopp, som det klipptes bitar av till kaffet. Hösten 1939 avled Johan och Fina bodde kvar i Bäckstugan över vintern, men våren därpå flyttade hon till Ydrehammar. Jag var med och hjälpte till, det var Josef Karlsson i Grönshult som med en av sina lastbilar ombesörjde flyttningen. Bäckstugan blev kvar något år, men snart sågades både stuga och ladugård upp till ved. De små åkrarna brukades längre och inte förrän på 1980-talet blev de planterade med skog.

HÖCKHULT

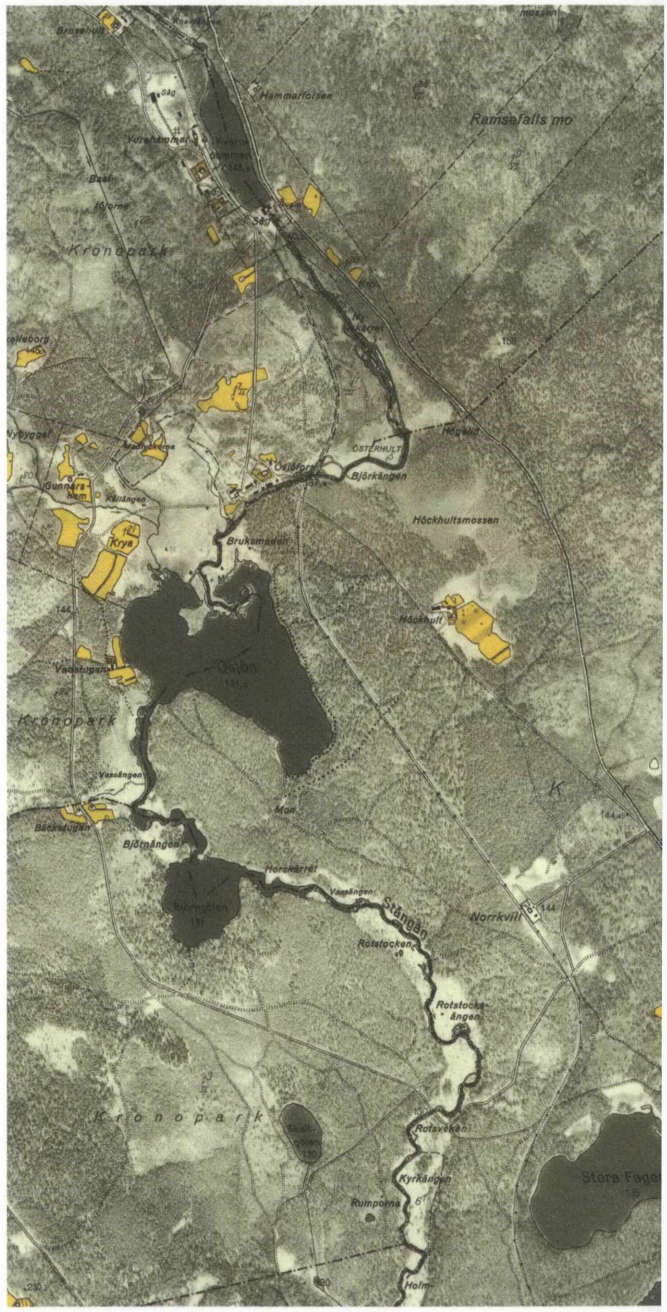
Ösjöfors hade också utfartsväg mot Rumskullahållet via Höckhult och »rätegången«, som den raka vägen från Höckhult och ut mot landsvägen kallades. På den tiden var det en rejäl bro över ån vid Ösjöfors. Den höll även för timmertransporter med lastbil. Ända fram mot slutet av 50-talet kördes biltävlingar över denna bro. Men allt efter som tiden gick blev bron allt sämre och då byggdes en enkel gångbro, och därmed blev det ingen mer biltrafik över Stångån vid Ösjöfors. När järnvägen var i gång fanns här dubbla grindar. Kronotorpet Höckhult låg på Norra Kvills ägor. Här bodde mina morföräldrar Karl Viktor och Alma Andersson från år 1900 och fram till 1917. Då övertog Josef Thoren torpet, han var född i Rumskulla. Han brukade torpet till 1944, och under den tiden hade det byggts ny ladugård. Åkrarna vid Höckhult var lerblandade och gav mestadels bra skördar, och kunde föda en häst och 3–4 kor. Nästa torpare i Höck-

hult var Hugo och Irma Jonsson. I början av 1950-talet byggdes en ny bostad, och den gamla stugan såldes och finns nu som fritidshus vid Horva i Tidersrums socken. Hustrun Irma fick inte nyttja det nya huset, hon avled 1952 och senare drabbades också Hugo av ohälsa och avled omkring 1960. Därefter övertog Valter Karlsson med hustru Edit torpet. I Höckhult stannade de till 1967, och därefter blev också detta torp sommarbostad.

Från Höckhult fanns förr en genväg fram till stationshuset i Norrkvill, det var bara en knapp kilometer dit. Där bodde allt sedan järnvägens tillkomst Karl Larsson med hustru Anna. Under järnvägsepoken lastades mycket trävaror vid Norrkvill, bl.a. props och så virke från två sågverk, som tidvis fanns i stationens närhet. Sedan järnvägen nedlagts arbetade Karl Larsson i skogen åt Domänverket tills pensionsåldern. Sista tiden levde Karl på ålderdomshemmet i Rumskullahult där han avled i januari 1969. Därefter blev också Norrkvill sommarbostad.

FAGERDAL

Inte långt från Norrkvill åt Ventzelholmshållet ligger Fagerdal. Fram till i början av 1930-talet var det boställe åt kronojägarna på Norra Kvills bevakningstrakt. Senare bodde Evald Isaksson i Fagerdal, men flyttade 1935 till Värmland. Året

Moderna tider. Detalj ur ekonomiska kartan från 1944. Denna nyare karta har flygfoto som bakgrund och visar hur skogen dominerar öster om Stångån. Några namn skiljer sig från Häradskartan, t.ex. finns här Gunnarshem som på den äldre kartan endast markerats med »Stp«, dvs. Soldattorp. Järnvägen som revs 1940 är borta igen, men dess sträckning syns fortfarande tydligt. Ekonomiska kartan 1944, blad Norrkvill. Källa: Lantmäteriet.

därpå kom Axel Strömsten och blev torpare, han brukade Fagerdal i 30 år. Axel hade häst och utförde skogskörslor åt Domänverket, men i bland också timmerkörning åt trävaruhandlare. Våren 1966 var det auktion i Fagerdal och familjen flyttade till Ydrefors där de förvärvat stationshuset.

Domänverket har inte hyrt ut huset utan har vissa år haft anställda som nyttjat det. En del av uthusen används som förrådsutrymme. Åkrarna vid Fagerdal planterades så småningom med skog. Det var släta stenfria åkertegar som här fick återgå att bli skogsmark. Därmed var alla torpen på kronoparken Norra Kvill utlagda. I och med att skogsbruket mekaniserades behövdes inga hästkörare och allt färre skogsarbetare.

ÖSJÖFORS – AVFOLKNINGSBYGD

Tillbaka till Ösjöfors. Våren 1944 såldes Ösjöfors på auktion av sterbhuset Söderholm. Ingenjör Erik Fagerholm som byggt kraftstation vid Ydrehammar ville komma åt vattenrätten även vid Ösjöfors. Till auktionen hade han utsett Ernst Johansson i Snararp som bulvan, och genom honom försäkrade sig Fagerholm att bli ägare till Ösjöfors. Köpesumman uppgick till 11 000 kronor.

Fru Söderholm hade vid försäljningen förbehållit sig att få bo kvar i mjölnarstugan i sin livstid. Einar Karlsson, som bott i den stugan, övertog nu torpet och flyttade upp i den stora byggnaden. Familjen Emil Eriksson hade 1942 flyttat till Rumskulla stationshus, och nu blev det Einar och Karin som kom att bo här. I andra änden av huset där Söderholms bott, kom nu bröderna Oskar och August Bergholm med hushållerska Anna inflyttandes. Bröderna hade bott och var födda i Ösjöfors och var också släkt med Albin Bergholm. Oskar som var äldst dog i Ösjöfors 1960.

Einar och Karin brukade vid sidan av Ösjöfors även åkrarna i Gunnarshem och Nybygget. Einar hade häst och körde i skogen på vintrarna. Till deras hushåll hade även Adrian och Henrik i Nybygget kommit, en tid bodde Adrian Adolfsson också hos dem. Våren 1953 flyttade Einar och Karin. I den stora byggnaden i Ösjöfors blev då efter en tid Henrik ensam boende. Förutom att han skötte om kraftstation i Ydrehammar, visade han också pappersbruket på somrarna.

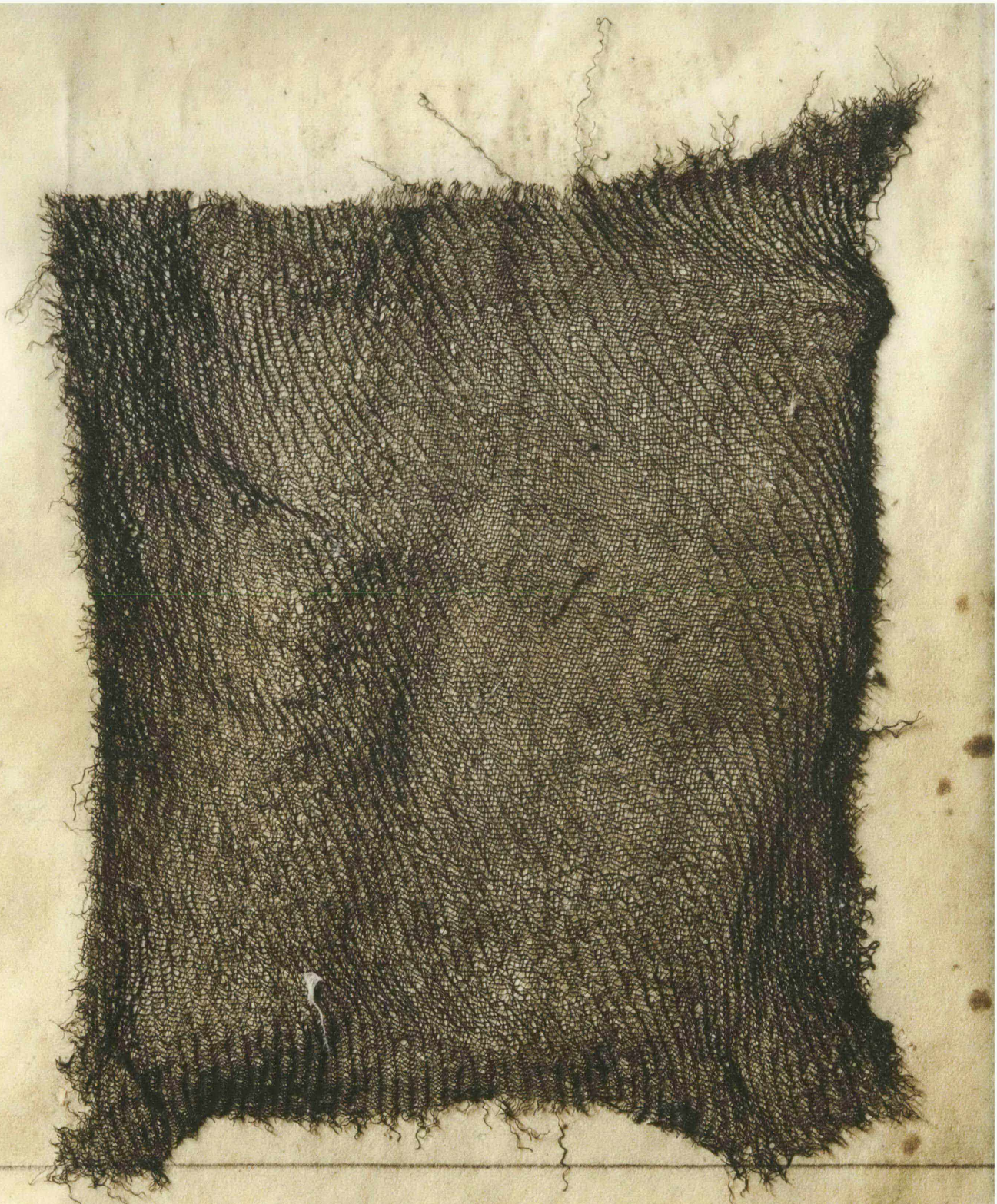
Sedan bruket genomgått en restaurering i mitten av 1960-talet kom allt fler besökare. 1969 blev Henrik sjuk och avled i maj månad 1970. Hans tillhörigheter såldes på auktion i Ösjöfors samma år inför en stor publik. Bland annat visades stort intresse för hans två gamla motorcyklar. Stiftelsen Ösjöfors Handpappersbruk tog över skötseln av Ösjöfors och skogsmarken här övertogs av Domänverket. Rumskulla Hembygdsförening har också lagt ner ett stort arbete på skötseln och tillsynen vid det gamla pappersbruket under en lång följd av år. Elin Söderholm avled 1973, därefter var det bara Sven som tillsammans med sin sambo Mildred var boende kvar i Ösjöfors. På somrarna när turisterna kommer till bruket, hände det att Sven hämtade sitt dragspel och underhöll gästerna ett tag. När min morbror Petrus Karlsson dog 1958 ärvde jag Karlsborg. Min mor hade avlidit redan 1952, hon skulle samma år fyllt 62 år.

Jag och min fru Ulla-Britt och barnen Lena och Ann bodde kvar i Ydrehammar till 1970. Våra sista hyresgäster, Nils och Greta Karlsson,

Mjölnarstugan där Linné växte upp finns ännu kvar. Här är Linné på besök i mitten av 2000-talet. Foto: Kalmar läns museum.

hade året innan flyttat till Gamleby. Fram till sommaren 1975 hade vi Karlsborg kvar och bodde där tidvis om somrarna. Detta år sålde vi huset till Peter Tengel som med sin familj är en av de få som ännu bor kvar i bygden. På 1930-och 40-talen bodde här runt Ösjöfors och Ydrehammar cirka 75 personer.

Lumpen sorterades i olika kvaliteter beroende på vilket papper som skulle tillverkas. Här en lumpsorteringsbok ur Tekniska museets samlingar. Visst kan man ana en blus, en kjol eller en skjorta? Foto: Anna Gerdén/Tekniska museet.

Kuloid Bomuller.

